

Symbyly a podoby Krista

Úvod:

Pevně doufáme, že není třeba objasňovat, kdo byl Ježíš Kristus (pokud by snad někdo neměl úplně jasno, o koho se jedná, a cítil potřebu doplnit kalich svých vědomostí, doporučujeme nastudovat Nový zákon, především tedy evangelia), a proto rovnou přejdeme ke konkrétním dílům. Cílem naší prezentace je představit různé podoby Krista, se kterými se můžeme setkat v umění, a které je třeba vzít na vědomí.

1) Christogram a Staurogram

Ze všeho nejdříve uvedeme a vysvětlíme základní význam christogramu, staurogramu a jiných symbolů, které mají znázorňovat obraz Krista. Dále bude následovat překlad jednotlivých částí – znaků, ze kterých se christogram nebo staurogram skládá, jejich možná interpretace a rozbor, jak po stránce jazykové, tak i po stránce estetické. Objasníme si, jak se měnilo zobrazení symbolu Krista v průběhu doby - od katakomb po současnost, co tento symbol evokoval ve středověkém člověku a co v nás evokuje dnes, aneb zda není christogram pouze logo nad kterým se nikdo více nezamýšlí.

2) Dobrý pastýř (Galla Placidia)

Poté se přesuneme do Ravenny, kde si rozebereme mozaiku v jedné z lunet mauzolea Gally Placidie. Mozaika zachycuje mladého bezvousého muže, třímajícího zlatý kříž a takřka imperiálně trůnícího uprostřed krajiny mezi šesti pokorně naslouchajícími ovečkami, které obrací své hlavy k němu, a zároveň tak směřují pohled diváka do tohoto ústředního bodu. „*Já jsem pastýř dobrý! Dobrý pastýř dává za ovce svůj život,*“ tak praví Písmo svaté (Jan 10, 11). Zde se nepochybně setkáváme s postavou Krista dobrého pastýře, jehož ikonografie se patrně vyvinula z relativně známé mytologické scény, konkrétně tedy ze znázornění Orfea hrajícího zvířatům.

V této části prezentace bychom se chtěli nejdříve zaměřit na samotnou ikonografii, představení charakteristických znaků a následné srovnání s několika dalšími příklady tohoto typu zobrazení. Na základě této komparace se pokusíme odůvodnit, proč se nejedná o konvenční ikonografické zpracování tématu (z hlediska místa i času), a zároveň se zamyslíme nad teorií, podle které se toto populární téma začalo během první poloviny 4. století vytrácet a postupně nahrazovat Kristem učitelem a vládcem.

3) Beránek (Santi Cosma e Damiano)

Dále představíme Santi Cosma e Damiano a krátce se zmíníme o světcích, kterým je chrám dedikován. Pak už se přesuneme k formálnímu popisu a k určení celé mozaiky. Před popisem konkrétního beránka se zamyslíme nad počátky tohoto zobrazení. Na jeho kořeny ve starém a novém zákoně, v liturgii i v křesťanské tradici: Co je Agnus Dei a kde všude se s ním můžeme setkat?

Budeme se také věnovat rozboru trůnícího beránka z Cosma e Damiano, jeho vztahu k evangeliu sv. Jana a ikonografickému vyložení symbolů ho obklopujících. Dále pak důležitosti a roli umístění zobrazení v posvátném prostoru apsidy a při mši a nakonec jej srovnáme s několika jinými obrazy beránka a také poukážeme na odlišnost významu při zobrazování beránka např. s Janem Křtitelem či sv. Anežkou.

4) Ikona Krista ze Sinaje

V poslední části prezentace se již nebudeme pohybovat v symbolickém a abstraktním zobrazování. Kristus už není primárně rozpoznatelný podle gest nebo při vykonávání specifických skutků, tak jak tomu bylo v katakombách a před přijetím ediktu milánského vůbec. Kristus přestává být „chameleonem“, jeho tvář je jasně rozpoznatelná. Portrét má všechny náležitosti archetypu Krista, tak jak ho má v povědomí široká veřejnost dnes - čili muže s hnědými vlnitými vlasy a krátkým vousem, v poslední části prezentace bychom chtěli objasnit, proč právě tento typ zobrazení zvítězil a kdy se stal konvenčním. Chtěli bychom se dotknout fenoménu ikon a také ikonografického typu pantokrator, jehož je právě Kristus ze Sinaje představitelem. Krátce zmíníme i Klášter Sv. Kateřiny na Sinaji, kde byla ikona uchráněna před oběma ikonoboreckými vlnami a kde se nachází dodnes.

Závěr:

Snad se nám touto prezentací podaří ukázat, že v umění existuje více podob Krista, a že se ne vždy setkáváme pouze s okouzlejícím vousatým mužem s dlouhými vlasy, oblíbeným především v současné době. A někdy se dokonce nejedná ani o lidskou podobu. Většinou totiž záleží na soudobých trendech, politické situaci nebo církevních prioritách.

Vypracovaly: Sandra Kaslová, Lenka Motyčková, Ester Horáková a Klára Haláková

Bibliografie:

(Arnold Jonathan, Bjornlie M. Shane, Sessa Kristina (ed.). *A Companion to Ostrogothic Italy*. Koninklijke Brill NV 2016)

Boniface Ramsey, A Note on the Disappearance of the Good Shepherd from Early Christian Art, *The Harvard Theological Review*, č. 3, July 1983, s. 375-378.

Blažiček Oldřich, Kropáček Jiří. *Slovník pojmů z dějin umění*. Aurora 2013

Deborah Mauskopf Deliyannis, *Ravenna in Late Antiquity*, New York 2010.

Foletti Ivan. Maranatha: spazio, liturgia e immagini nella basilica dei Santi Cosma e Damiano sul Foro Romano. *Setkávání. Studie o středověkém umění věnovaná Kláře Benešovské*. CHLÍBEC JAN (ed.), OPACÍČ ZOE (ed.) a kol. *Artefactum, Ústav dějin umění AV ČR* 2015. s. 68-86

Fred S. Kleiner, *Gardner's Art through the Ages, The Western Perspective*, 2010.

Kurt Weitzmann, Manolis Chatzidakis, Svetozar Radojic, *Icons*, Beograd 1980.

Lisa Onontiyoh West, *Re-Evaluating the Mausoleum of Galla Placidia*, Louisiana State University, May 2003.

Massimiliano David, *Eternal Ravenna, From the Etruscans to the Venetians*, Milano 2013.

Michele Bacci, *The Many Faces of Christ, Portraying the Holy in the East and West, 300 to 1300*.

Muller Ekkehardt. Christological Concepts in the Book of Revelation – Part 3: The Lamb Christology. Journal of the Adventist Theological Society, 22/2 (2011) s. 42-66

Nikodim Pavlovich Kondakov, *Icons*, New York 2008.

Panofski Erwin, *Význam ve výtvarném umění*, Praha - Academia 2013.

Royt Jan, *Slovník biblické ikonografie*, Praha - Karolinum 2006.

Rulišek Hynek. Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie, Karmášek 2006 (2. vydání)

Studený Jaroslav, *Křesťanské symboly*, Olomouc 1992.

Thomas F. Mathews, *The Clash of Gods, A Reinterpretation of Early Christian Art*, 1999.